

Seabo sa SAHRC

Khomishene ya Arika Borwa ya Ditokelo tsa Botho (SAHRC) ke setheo se ikemetseng se theilweng ke Molao wa motheo e le ho lekola, baballa le ho ntshetsa pele phumano ya ditokelo tsa botho ka hara naha ya rona.

Afrika Borwa e na le setjhaba sa batho ba fetang dimilijone tse 20. Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) o ne o behwe ka ntle le ho ba le seabo le hona ho nonya maikutlo a baahi ba dibaka tsa mahaeng. SAHRC e ile ya fumana ditlalelo tse ngata tse mabapi le ho hloka dintlha mabapi le dikateng le ditshekamelo tsa TCB, ho kenyeletswa le ho se nonye batho maikutlo nakong ya ho ngola molawana ona lekgetlo la pele.

Molao wa tshebetso ya ditlwaelo tsa Maafrika ke karolo ya bophelo ba batho ba bangata ba phelang naheng ena. Bakeng sa boitekelo ba ho rarolla bothata bahore re ka ntlafatsa jwang phihlelo ya toka ya demokrasi, e theilweng ho ditokelo tseo Molao wa motheo o lohothang ka tsona, ho molemo ho kenyeletsa seabo sa setjhaba dithsbeletsong tsohle tsa demokrasi, ho kenyeletswa le bao ba leng metseng ya mahaeng. SAHRC e ananela molao wa ditlwaelo o tswelang pele le maemo a fetohang a lefatshe lohle mme o bile o kgema le molao wa motheo.

TCB, haeba e fetoha ho ba molao, e ka baka ditlolo tsa ditokelo tsa basadi le ba malapa a bona. Ka ho ya ka nalane ya bontate le ditlolo tsa kgetholo, TCB e ka etsa hore ho be le kgetholo ya nako tsohle kgahlano le basadi.

Mmuso o filwe matla ke batho ba ona mme o loketse ho sebeletsa setjhaba. Ho a tshwaneleha hore Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) e sebetsane le mathata a ho yona. Bao ba nang le matla ba lokela ho mamela ditjhaba tsa mahae mme ba hlahise melao e baballang ditokelo tsa bona.

Le hoja SAHRC e na le bokgoni le mehlodi e fokolang, e sebetsa hammoho le Ditheo tse ding tsa Kgaolo ya 9 esita le NGOs e le ho thusa ditjhaba ho etsa bonnete ba hore ditlalelo mabapi le ditokelo tsa botho di sebetswa ka hara moralo o hlabolotsweng wa Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB).

Sepheo sa SAHRC ke ho fetola setjhaba, ho baballa ditokelo le ho busetsa seriti sa tlhompheo!

IKOPANYE LE RONA

Webosaete: www.sahrc.org.za
Imeile: info@sahrc.org.za

Ofisi ya Ntlokgolo

Forum 3, Braampark Office Park, Braamfontein, JOHANNESBURG

☎ (011) 877 3600 Fekese: (011) 403 0684

Kapa Botjhabela

4th Floor, Oxford House, 86–88 Oxford Street, EAST LONDON

☎ (043) 722 7828 • Fekese: (043) 722 7830

Freistata

50 East Burger Street, 1st Floor TAB Building BLOEMFONTEIN

☎ (051) 447 1133 • Fekese: (051) 447 1128

Gauteng

2nd Floor, Forum 3, Braampark Office Park, 33 Hoofd Street, Braamfontein, JOHANNESBURG

☎ (011) 877 3750 • Fekese: (011) 403 0668

KwaZulu-Natala

First Floor, 136 Margaret Mncadi, DURBAN

☎ (031) 304 7323/4/5 • Fekese: (031) 304 7323

Limpopo

1st Floor, Office 102, Library Garden Square, Corner of Schoeman and Grobler Streets, POLOKWANE

☎ (015) 291 3500 • Fekese: (015) 291 3505

Mpumalanga

4th Floor Carltex Building, 32 Bell Street, NELSPRUIT

☎ (013) 752 8292 • Fekese: (013) 752 6890

Kapa Leboya

45 Mark and Scott Road, Ancorley Building, UPINGTON

☎ (054) 332 3993/4 • Fekese: (054) 332 7750

Leboya Bophirimela

170 Klopper Street, RUSTENBURG

☎ Tel: (014) 592 0694 • Fekese: (014) 594 1089

Kapa Bophirimela

7th Floor, ABSA Building, 132 Adderley Street, CAPE TOWN

☎ (021) 426 2277 • Fekese: (021) 426 2875

SESOTHO

MOLAWANA WA MAKGOTLA A SETSO A DINYEWE KE ENG?

Tjhebokakaretso ya SAHRC

Seabo sa setjhaba nakong ya thupello ka makgotla a setso a dinyewe

Ho fetola setjhaba

Ho baballa ditokelo

Ho busetsa seriti sa tlhompheo

Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe ke eng?

Tlhakisetso:

- Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) o ne o hlalitse lekgetlo la pele Palamenteng ka 2008 ke Lefapha la Toka le Ntshetsopele ya Molao wa motheo, mme o ne o reretswe ho fana ka moralo wa molao esita le kananelo ya makgotla a setso esita le molao wa setso ho ikamahanya le Molao wa motheo.
- Tshebetso ya ho ngola Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) e ile ya itlhalisa ka ho se ikopanye le batho ba hlileng ba amehang ditjhabeng tse amehang. Ke baetapele ba setso feela ba ileng ba etelwa.
- Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) wa pele o ile wa solwa ke baamehi ka mabaka a mangata a dingongoreho malebana le mokgwa wa tshebetso le dintlha tsa ona.
- Ona Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) ona oo ka dingongoreho tsona tseo tsa ona, o ile wa hlaliswa botjha ho Lekgotla la Naha la Diprovence (NCOP) ka selemo sa 2012 ho utlwa maikutlo a diprovence ka dipuisano tsa diprovence.
- Lekgotla la Naha la Diprovence (NCOP) le ile la hlalela ho tataisa dipuisano le setjhaba sa mahaeng ka mokgwa o neng o tla etsa bonnete ba hore bohle ba hlalisa maikutlo a bona ka ntle ho tshabo kapa leeme – e leng ntho e molemo ka ho kgethehileng bakeng sa ditjhaba tseo hangata di neng di qheletswe thoko.
- SAHRC, setjhaba se tswetseng pele, le motho ka mong ya amehang ba ile ba boela ba sola Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) ka ho etsa ditlhaliso ka ho bua le ka ho ngola esita le ho ba le seabo dipuisanong tsa diprovence.

Molao wa Setso

- Karolo ya 211 ya Molao wa motheo e bolela hore setheo, boemo, le seabo sa boetapele ba setso di ananetswe mme di ka tlasa Molao wa motheo.
- Boetapele ba setso haesale ho ya ka nalane bo le bohareng ba tlhophiso le tharollo ya ditletlebo ka hara setjhaba sa mahaeng, ho tloha boemong bo tlase ho isa bo phahameng.
- Ho molemo hore mokgwa oo dinyewe di mamelwang ka ona tshebetsong ya tlwaelo ya setso di kgothaletsa maikutlo a tshepo ka hara dihlopha.
- Molao wa setso o fana ka dintlha tsa kamehla tsa tadimisano bakeng sa baahi ba mahaeng, mmme o ikamahanya le ditlwaelo tsa meetlo e fapaneng ka hara setjhaba sa rona.
- Ho molemo ho ananela meetlo esita le ditlwaelo tsa esita le ho batla ho ntshetsa pele makgabane a meetlo a Afrika Borwa. Dipehelo tse ngata ka hara Molao wa motheo di dumela hore, jwalo ka molao o tlwaelehileng, molao wa setso ha jwale ke karolo, ke ho re, o ka tlasa, ebile o ikamahanya le Molao wa motheo.

Mathata malebana le Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) wa jwale a akaretsa:

- Ho se ikopanye le batho ba mahaeng nakong ya tshebetso e qalang ya ho ngola esita le mathata a ho ikopanya malebana le Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB).
- Disete tse pedi tse fapaneng tsa phihlollo ya ditokelo tsa toka di theilwe: e nngwe ke ya ba phelang mahaeng; athe e nngwe ke ya ba bang bohle mona Afrika Borwa. Hona ho tshwana hantle le tshebetso ya Kgethollo ya Dibaka tsa Batho ba batsho;
- Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) ha o fane ka monyetla wa ho kena. Molao wasetso le ketso o fapana ho tloha ho setjhaba se seng ho isa ho se seng ka hara Afrika Borwa mme ke karolo ya katleho ya meetlo le kgetho e nehelanweng ka hara Molao wa rona wa motheo. Motho ka mong o lokela ho etsa kgetho ka boithaopo hore na o tlangwa ke melao ya setjhaba sa setso.
- Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) o shebana haholo le boemo ba boetapele ba setso mme ha o shebane le maemo a mang a bolaodi ba tlwaelo ya meetlo;
- O etsa morena kapa moetapele wa setso e le moofisiri a le mong ya laolang lekgotla la setso la dinyewe. Hona ho beha matla ho motho a le mong ya ka bang le ditshekamelo tse fapaneng hodima taba e oho etswang qeto ka yona. Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) o fa marena kapa baetapele ba setso matla a ho beha molao, ho sebedisa molao le ho etsa qeto malebana le ditletlebo tse hlalishwang ke diketso tsa tsamaiso ya bona. Ka tsela ena Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) o etsa hore ho be boima ho etsa teko kapa ho phephetsa diqeto tse fosahetseng;
- Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) o shebana haholo le boemo ba boetapele ba setso mme ha o shebane le maemo a mang a bolaodi ba tlwaelo ya meetlo;
- O etsa morena kapa moetapele wa setso e le moofisiri a le mong ya laolang lekgotla la setso la dinyewe. Hona ho beha matla ho motho a le mong ya ka bang le ditshekamelo tse fapaneng hodima taba e oho etswang qeto ka yona. Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) o fa marena kapa baetapele ba setso matla a ho beha molao, ho sebedisa molao le ho etsa qeto malebana le ditletlebo tse hlalishwang ke diketso tsa tsamaiso ya bona. Ka tsela ena Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) o etsa hore ho be boima ho etsa teko kapa ho phephetsa diqeto tse fosahetseng;
- Tokelo ya tjhebahalo le paballo ya basadi ha di a hlaloseha hantle ka botlalo;

- Ditokelo tsa bana ha di a baballwa ka tshwanelo ka tekano;
- Dikotloqobello tse ka bang teng di kenyeletsa ho sebetso ka qobello, ho sebetso ka ntle ho tefo mme hona ho ka qetella ka ho tloha ha ditokelo tse ding, ka hona e le ho nyatsa tokelo ya ho amohelwa ka tlhomphe;

Re hokae jwale?

Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) o ile wa romelwa diprovence mme dipuisano di ile tsa ba teng ka mmesa le Motsheanong 2012. Ho bile le mathata ka moo dipuisano di ileng tsa bitswa ka teng; ke mang ya ileng a di okamela; monyetla wa batho wa ho ka bua; le mokgwa wa setjhaba wa ho fihla dipuisanong tseo. Leha ho le jwalo, ditjhaba tsa mahaeng di bile le hona ho ka sebedisa monyetla wa hob a le seabo ho Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB).

SAHRC, hammoho le baamehi ba setjhaba ba ile ba tshwara diihupello mabapi le Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) mme ba ne ba le teng dipuisanong. SAHRC, hammoho le ba bang, ba ile ba etsa dinyehelo tse ngotsweng le tse hlalishwang ka puo mabapi le Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) ho Komiti ya Potefolio ya Palamentemabpi le Toka le Ntshetsopele ya Molao wa motheo. SAHRC e bile e ile ya totobatsa ditletlebo tsa yon aka Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) ka ho sebedisa diteishene tse mmalwa tsa diradio tsa setjhaba.

Diketsamolao tsa Provense di ile tsa ananela Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB), esita le diprovence tsohle haese tse pedi tse ileng tsa o hana ka sebopeho sa ona sa jwale, tse ding di ile tsa o hana mme tsa hlalisa hore ho be le dihlobotho ho ditlhaliso. Komiti ya Makgotla a Naha a Diprovence (NCOP) e ile ya etsa qeto ya ho kenya tshebetsong ntho e nngwe eo eseng karolo ya tatelano yah o sebetso le molao – kgato e nngwe e ekeditsweng moo diprovence di nkang ona Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) e le ho pheta tshebetso ya puisano le ho boela ho Komiti ya NCOP lekgetlo la bobedi ka taelo.

Ka kgwedi ya Phato 2012, Letona bakeng sa Basadi, Bana le Batho ba holofetseng le ile la hlalisa dingongoreho mabapi le Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB). Lefapha la Toka le Ntshetsopele ya Molao wa motheo, le nang le boikarabelo ba Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB), le hlalitsitse hore o ke ke wa hulwa empa ho tla ba le dihlobotho tse tla etswa ke baemedi ba Komiti ya NCOP.

Mokgwa wa Tharollo ya Tletlebo ya Setso

E le hore Molawana wa Makgotla a Setso a Dinyewe (TCB) o be le matla a ho ba molao wa motheo, o lokela ho etsa bonnete ba hore o etsa ka dipuisano tse amang ditjhaba tsa maheng, haholoholo basadi, ba bokeleditsweng hammoho ka tsela e ntshetsang pele ho ba le seabo le ho baballa kgahlano le diitshoso tse ka bang teng. Ho na le tlhokeho bakeng sa mathata a jwale a boletsweng ka hodimo hore a lokiswe.